

ruce. Přitom právě zřetelná přítomnost reportéra v reportáži, jeho zaujetí a prožitek jsou tím, z čeho vyplývá vysoká...

Autenticita reportáže. Právě tento atribut stojí v pozadí opakovaného volání po větším zastoupení reportáží ve vysílání. Jde totiž o cestu, jak dostat do rádia život. Je ale třeba vyvarovat se dvou etických úskalí. Za autentické jsme si totiž zvykli považovat to, co v nás vzbuzuje citové pohnutí. A odtud je jen krůček k lacinému ždímání citů, nejlépe prostřednictvím smějících se či plačících dětí nebo seniorů. Rozhlas k tomu možná nevědomky nahrává i letošní soutěžní kategorií lidský příběh – bez důrazu na jeho funkci například v komplexu analytického materiálu. Druhým etickým úskalím jsou dodatečné úpravy. Při letních povodních chválila editorka Radiožurnálu jednu z redaktorek za její reportážní zprávu, vybavenou detailními informacemi z místa a navíc ještě podbarvenou zvukem tekoucí vody. Editorka správně usoudila, že taková zpráva je daleko plastičtější a ve vysílání zasvítí. Další její úvaha byla ovšem pozoruhodná: doporučila, aby měli zpravodajové ve svém počítači připravenou kulisu vody a do zpráv o povodních ji jednoduše přimíchávali. Podvod na posluchačích ale nelze považovat zrovna za nejvhodnější cestu pro médium veřejné služby.

Posledním bodem – *reportér jako pozorovatel a interpret* – se obloukem vracíme k důvodům, proč vlastně reportéra v reportáži máme. Uvedené funkce představují dva navazující stupně reportérské práce. Je zřejmé, že učinit posluchače účastníkem reportovaného děje už těžko může stačit v době, kdy nás na nejdlehlší kouty planety a do nejnepřístupnějších míst uvádějí televizní kamery. Naopak druhou, vysvětlující funkci rozhlasové (ale ani žádné jiné) reportáží nikdo nevezme. Stojí totiž na osobnosti reportéra, na jeho poznání, na unikátním vidění světa. Dostává nás k nejvlastnějšímu smyslu reportáže a ke zřejmě nejdůležitějšímu úkolu média veřejné služby, totiž pomáhat posluchači, aby se orientoval ve složitém světě. Pokud dokážeme vychovat, případně přilákat a udržet reportéry, kteří se umí zorientovat v problému a srozumitelným způsobem své poznání předat posluchači, nemusíme se bát o svoji budoucnost ani v sebekonkurenčnějším digitálním prostředí.

Dovolte na závěr několik poznámek k tomu, proč je v našem vysílání tak málo reportáží. Z docela reprezentativního souboru článků a publikací jsem vypsal hlavní důvody, které jejich autoři v posledních desetiletích uvádějí. Těmi nejzásadnějšími jsou (1) konkurence televize, (2) zkracování stopáží, (3) nedostatek času na natočení reportáže a (4) malá podpora ze strany vedení. Pokusím se teď stručně dokázat, že jde spíše o výmluvy než o skutečné problémy.

O *konkurenci televize* už jsme se zmiňovali v souvislosti s funkcí rozhlasové reportáže a mchu jen zopakovat, že pokud naši reportéři dokáží posluchači problém nejen popsat, ale také vysvětlit, tak jim televize nikdy konkurovat nebude. Máme samozřejmě méně posluchačů, než jsme mívali před nástupem televize. Zůstali ale ti, kteří považují rozhlasový jazyk za sdělný – a těm především bychom měli vycházet vstříc.

Jak jsme ukázali na příkladu budapeštského příspěvku Lubomíra Smatany, ani *kratší stopáž* neznamená automaticky nemožnost natočit sdělnou reportáž.

Argumentování zkracováním stopáží je nekorektní i proto, že je až příliš zatížené bezprostřední zkušeností pouze s praxí radiožurnálového a krajového mainstreamu. Pokud se ale na Český rozhlas podíváme jako na celek, najdeme široké rozpětí dostupných stopáží – jen je chtít využít. Má domovská stanice Praha v novém schématu počítá zatím s půlhodinovými pravidelnými dokumenty a kalkuluje s jejich rozšířením na hodinu. Hodinový dokument na Vltavě není ničím neobvyklým – a pokud připočítáme páteční večer, mohou reportéři využívat dokonce sto minut.

Nedostatek času na natáčení reportáží je problém, o kterém se domníváme, že se objevil v posledních letech jako důsledek neradostné ekonomické reality Českého rozhlasu. Dovolte v této souvislosti následující citát: „*Za zmínku stojí i další souvislosti reportérové práce. Reportáž, jako je ta o osídlování Frýdlantu, nenatočíte za den. Tato konkrétně stála týden a půl práce. A tak podobných větších reportáží nebudete raději víc dělat, protože si mnoho nevyděláte. Je jednodušší natočit tři reportáže po třech minutách a splnit tak svůj díl práce – tedy vyrobit tolik co ostatní, než být bit na pracné reportáži, která ve výsledku nepřinese autorovi takové ohodnocení úsilí jako zaběhnuté příspěvky.*“ (Voldán 1986: 55) Možná vás překvapí, že jsou to dvacet let stará slova Petra Voldána. Když ale odhlédneme od tak zvaných velkých reportáží, ztrácí argumentace nedostatkem času na síle. Natočit reportáž totiž nezabere více času než natočit materiály do pásma neboli montáže – a zpracování natočeného materiálu by mělo být v případě reportáže dokonce ještě rychlejší než v případě montáže. Například u zpravodajství jde o to, aby rozhlasový redaktor v terénu nevytvářel zvukový komentář zpravodajství České tiskové kanceláře, ale aby se choval jako skutečný reportér – tedy popisoval a interpretoval probíhající děj. Za jediný den (konkrétně šlo o pátek 29. září 2006) jsem ve zpravodajských relacích Radiožurnálu napačítal šest výskytů slova reportér. Dvakrát následoval reportážní vstup ze sportovního utkání, dvakrát šlo o pásmo, jednou o živý vstup ze sněmovního studia a jednou o příspěvek natočený přímo ve studiu. Reportáž nebyla ani jediná.

Posledním zmiňovaným důvodem je *nedostatek podpory* ze strany vedení. Netroufám si tento důvod sám hodnotit a ponechám ho jako námět do diskuse. Mám o něm ale pochybnosti nejméně ze dvou důvodů. Tím prvním jsou možnosti, které má na Radiožurnálu Marek Janáč nebo na Praze Světlana Lavičková. Druhý důvod souvisí se skutečností, že naučit se reportéřskému řemeslu vyžaduje spoustu práce zejména po samotném reportérovi. Podle všech mých zkušeností ale čeští novináři dávají přednost práci jednodušší před náročnější a o potřebě vzdělávat se spíše hovoří, než že by v tom směru něco opravdu dělali. Nynější šéfredaktor zpravodajství České televize Michal Petrov nedávno na semináři Syndikátu novinářů řekl, že se podle jeho zkušeností většina šéfů v českých médiích snaží vést novináře k tomu, aby přicházeli s vlastními náměty a dlouho jim je i sami vymýšlejí – ale výsledek se nedostavuje a média tak agendu spíše přebírají než sama tvoří. Možná, že i údajná nepodpora reportáží ze strany vedení je spíše výmluvou pro naši lenost než skutečným důvodem, proč je ve vysílání tak málo reportáží.

Literatura:

- Běhal, Rostislav: Rozhlasová reportáž. In: Sešity novináře 3/1966
- Běhal, Rostislav: Vývoj české rozhlasové reportáže. Československý rozhlas, Praha 1962
- Branžovský, Josef: Rozhlasová žatva 1957–1963, Československý rozhlas, Praha 1965
- Grygar, Mojmir: Umění reportáže. ČS, Praha 1961
- Horský, Štefan: Hľadanie príčin malej frekvencie reportáže v regionálnom vysielaní a rozhlase vôbec. In: Reportáž v rozhlase, Metodicko-výskumný kabinet Čs. rozhlasu, Bratislava 1981
- Hraše, Jiří: Na slovíčko, pane předsedo. In: Festivalový zpravodaj, ročník VIII., 23. 9. 2003, Český rozhlas, Poděbrady

- Maršík, J.: Výběrový slovníček termínů slovesné rozhlasové tvorby. SRT, Praha 1999
- Maršík, Josef: Teorie a praxe reportáže. In: Reportáž v tisku a rozhlase, SRT, Praha 1997
- Matula, Přemysl: Rozhlasová reportáž – deficitní zboží. In: O rozhlasové reportáži, Metodicko-výskumný kabinet Čs. rozhlasu, Bratislava 1960
- Patzaková, Anna: Prvních deset let Československého rozhlasu. Radiojournal, Praha 1935
- Perkner, Stanislav – Slovák, Leopold: Teorie a praxe rozhlasové žurnalistiky. Novinář, Praha 1986
- Voldán, Petr: Vystoupení na semináři o reportáži. In: Rozhlasová práce, Československý rozhlas, 1986

PhDr. Světlana Lavičková, Tomáš Černý

Reportáž v praxi

Reportáži jsme se začali soustavně věnovat na počátku roku 2004. Pohnutkou k tomu byl povzdech tehdejšího programového ředitele PhDr. Josefa Havla na festivalu Prix Bohemia Radio 2003, kdy konstatoval v souladu s porotou dané kategorie, že reportáž ve své čisté původní podobě prakticky neexistuje.

V Českém rozhlase 2 – Praha vznikl záhy programový cyklus Reportérům vstup povolen. Jeho posláním je dopřát posluchačům jednou za měsíc možnost navštívit prostřednictvím rádia nejrůznější prostředí, kam se běžný člověk nedostane, místa chráněná tabulkou „nepovolaným vstup zakázán“. Po odvysílání několika prvních vydání (z bývalé huti Koněv v Kladně, ze soukromého masokombinátu, z dřívě přísně tajného armádního objektu Výpustek nebo ze zákulisí Divadla na Vinohradech) byla existence tohoto seriálu s povděkem kvitována nejen běžnými posluchači, ale posléze také nevidomými. Zejména oni ocenili naplnění dávno objevené pravdy, že reportér se musí stát posluchačovým očima. Při našich reportérských výpravách jsme si nečinili žádné jiné ambice, než prostřednictvím popisu a sdělováním vlastních dojmů vtáhnout posluchače do děje a umožnit mu p o z n á n í. Místa, příběhu, výrobního provozu, ale třeba také pocitů kluků, kteří v květnu 2004 nastupovali jako poslední k výkonu základní vojenské služby, a my jsme s nimi absolvovali nejen celý první den vojny, ale po pár týdnech také střelecký výcvik a posléze přísahu v Praze.

Naší hlavní ideou při výběru témat i při praxi v terénu je nutnost osobního prožitku. Nepřipouštíme natáčení v tichých kancelářích ředitelů podniků (jak je nám mnohdy podsouváno: „Vždyť jste rozhlas, zvuky si domíháte ve studiu“). Vždy trváme na natáčení ve zvukově bohatém prostředí nebo alespoň v prostředí, kde se odehrává určitý děj nebo proces. Znovu a dokola vysvětlujeme našim respondentům, že musíme sami vidět, případně zkusit to, co posluchačům máme popsat, že musíme sdělit svůj pocit a převést leckdy nesrozumitelnou technickou hantýrku do „lidské řeči“. Kolik posluchačů a hlavně posluchaček nám napsalo, že konečně alespoň trochu pochopili princip šíření rozhlasového a televizního signálu od vysílatele přes vysílač až k nim domů, když jsme přiměli šéfa servisní skupiny vysílače na Ještědu, aby místo svých

amplitud, retranslačních tras a dalších pojmů přistoupil na naši verzi se „skřítky, kteří na vysílacím pracovišti nafasují do batůžků pořady, s těmi kamsi běží, když doběhnou, vysypou batůžek, někdo jiný jeho obsah roztrídí, vyčistí, doplní o poztrácené části a pošle je dál.“ Leckdy se zprvu setkáváme s nepochopením pro způsob reportérské práce. Respondentům připadá zbytečně popisovat to, co je přece na první pohled jasné, cítí se hloupě. Ale po poslechu reportáže naši snahu pochopí: **posluchač musí vidět ušima, nesmí být handicapován absencí obrazu. Reportér svým verbálním popisem v součinnosti se zvukovým popisem místa, děje nebo předmětu musí přinést posluchači kompletní audiovizuální vjem (byť jenom zpola přenášený elektromagnetickými vlnami). Pokud reportáž nesplní toto poslání, prokazuje rozhlasu medvědí službu v tom smyslu, že posluchače vlastně upozorní na svůj zdánlivý nedostatek, místo aby podtrhla pozitivní výlučnost rozhlasu v dnešním obrázkovém světě.** Snažíme se proto v praxi vyvarovat nejen u sebe výrazů „jak vidíte, tady vidíte, podívejte se, jak jste viděli“ atd. Jediný případ, kdy sloveso „vidět“ smí vstoupit do naší reportáže, je situace, kdy sám reportér řekne, že něco vidí a vzápětí popíše co vidí. **Jakmile reportér s někým hovoří o neznámém předmětu, oba si libují, jaké je „to“ pěkné a zajímavé a posluchač neví, jak „to“ vypadá, v jakém je „to“ prostředí, je konec posluchačovy pozornosti.** Začne se cítit jako někdo třetí, jako nebereme do party. Podle nás je to stejně neslušné, jako když si dva ve společnosti povídají o někom, koho třetí nezná a není do problematiky zasvěcen.

No ano, není to nic nového. Však jsme nikdy neřekli, že něco nového vynalzáme nebo objevujeme. Proč taky? Všechno bylo dávno zformulováno a praktikováno. My se jenom snažíme to oprášit a řídit se tím. Zdůrazňujeme – s n a ž í m e!

Na semináři autoři uvedli ukázky mj. z pořadů:

Reportérům vstup povolen „Důl ČSM Stonava“ (prem. 25. 6. 2005 – ČRo 2 – Praha – 21:05)

Reportérům vstup povolen „Kam po kolejích nejezdíme“ (prem. 24. 9. 2005 – ČRo 2 – Praha – 21:05)

Dobré jitro se Světlanou Lavičkovou – reportáž o hře zvané „picigin“

(vysíláno v červnu 2006 v ČRo 2 – Praha)

Marek Janáč

Reportáž v praxi

Reportér je očima posluchače; bez něj není skutečnost vidět, cítit, bez něj jsou v příspěvku jen více či méně dobře zachycené ruchy prostředí. Ty samy o sobě však mohou posluchače zmást, neboť vyslechnutý zvuk vnímáme jen prostřednictvím našich zkušeností. Znamená to, že to, co je pro někoho zcela jasně čitelné, může být pro jiného nerozluštitelnou záhadou. Uvedu to na příkladu nereportážním – na rozhlasové hře Jeleny Mašíňové s názvem *Motýlí smrt*.

Zápletkou děje je telefonní omyl, díky němuž se seznámí oba hlavní hrdinové. Aby režisér jejich prostředí jednoznačně určil, použil dva druhy zvuků pro vytáčení hovoru – jeden přístroj má archaicky znějící otočný ciferník, druhý je tlačítkový. Hra byla údajně představena v Japonsku, a tamní posluchači sdělovali: „Hra je skvělá, ale co to tam je za zvuk?“ Pak se nedorozumění vysvětlilo – v Japonsku se už s otočným ciferníkem na telefonu nesetkáte; zvuk neměl spojitost s tím, co tamní obyvatelé znají. Sdělnost samotného zvukového prostředí je tedy založena na subjektivitě posluchače a s tím je nutno v reportáži počítat už při realizaci v terénu. A nejen v něm. Za předpokladu, že nepřekročíme jisté hranice etiky, lze vytvářet zvuková prostředí, která mohou posluchači pomoci vytvořit imaginaci místa, které je za jiných okolností nedosažitelné. Tohoto principu lze úspěšně využít v popularizaci vědy, jak o tom svědčí Reportáž z kapky vody, natočená v roce 1958 jako rozhlasové pásmo. Dalo by se možná mluvit i o žánru hrané reportáže, která má didaktickou úlohu – žánr, který se z nejrůznějších důvodů z našeho vysílání takřka vytratil. Škoda. Když jsem natáčel seriál o osmdesátileté historii rozhlasu v České republice, dlouholetý popularizátor vědy – Ivo Budil – mne upozornil, že tato reportáž byla konkrétně pro jeho maminku tím největším zážitkem, který během svého života s rozhlasem měla.

Zvuková ukáзка: (podkresleno hudbou)

Mužský hlas: Podplujeme tu tvou černou skálu.

Dětský hlas: Podplouváme, kapitáne, v těsné blízkosti.

Co je to za podivnou skálu, co se vznáší nad námi?

Mužský hlas: Je to obyčejná saze.

Dětský hlas: Saze?

Mužský hlas: Ano, saze. Dokonce velmi nepatrná, která před nedlouhou dobou spadla odkudsi s komína do naší kapky.

Dětský hlas: Hlásím, dva mocné zelené kmeny vpravo v dohledu.

Mužský hlas: Souhlasím. Motor na plné obrátky. Směr – pravý okraj zelené překážky.

Dětský hlas: Plné obrátky. Směr – pravý okraj zelené překážky.

hudební předěl, evokující tok vody

Dětský hlas: Hotovo, kapitáne.

Mužský hlas: Kormidelníku, pozor. Blížíme se k zeleným kmenům. Hlas mi vzdálenost.

Dětský hlas: Hlásím – vzdálenost třicet tisíc milimetrů od překážky.

Mužský hlas: Zvolnit rychlost, pokračovat v původním směru.

Dětský hlas: Ano. Vzdálenost 15, 10, 8, 5 tisíc milimetrů.

Mužský hlas: Tak, a nyní si prohlédneme ty dva zelené kmeny zblízka.

Dětský hlas: Ale kapitáne, vždyť to nejsou kmeny! To je jakési velké duté potrubí, které tu vede shora dolů.

Mužský hlas: Ani potrubí to není. Podívej se dobře nahoru i dolů.

Dětský hlas: Máte pravdu, není to potrubí. Ty dvě roury se skládají z jakýchsi komor a uvnitř podél stěny se vine obrovský, šroubovitě stočený zelený pruh. Ten zelený pruh – ten zelený pruh, to je vlastně se pohybující zelený proud jakýchsi zelených balvanů. Jako obrovské jiskřící smaragdy se neslyšně valí tok spirálou. To je krása. Co je to, kapitáne? Víte to?

Mužský hlas: Ovšem, že to vím. Jsou to dvě vlákna zelené řasy šroubatky.

Dětský hlas: Šroubatky?

Mužský hlas: Ano. Jmenuje se tak podle toho šroubovitě stočeného zeleného pruhu uvnitř buněk.

Dětský hlas: Tak to je tedy rostlina.

Mužský hlas: Ovšemže rostlina.

Dětský hlas: Ano, ano! Máte pravdu!

Zaznělo tu už, že slovo *reportér* je v našem vysílání nadužíváno. Otázka zní: „Proč to tak je?“ Jde o módní slovo, používané pro nejrůznější žánry zcela automaticky, bez rozmyslu. Ten, kdo připraví minutovou zprávu, je nazýván reportérem jen proto, že v ní používá dvě tři věty respondentů, natočených jinde než v rozhlasové budově nebo telefonicky. Reportérem je nazýván zpravodaj, hlásící se z nějaké události. Soudím, že slovo reportér se stalo velmi módním proto, že jej začaly využívat televizní stanice pro označení elitních redaktorů. To slovo jako by zvyšovalo prestiž. Tím, že ho užíváme jako úvod pro žánrově zcela odlišné prvky, mu vtiskujeme punc floskule. Je to stejné, jako kdybychom každému, kdo má více než dva podřízené, začali říkat ředitel.

Kolik máme reportérů v klasickém slova smyslu a chceme je vůbec? Na stanici Praha se tomuto žánru, tuším, soustavně věnují Světlana Lavičková a Tomáš Černý. Pokud s nimi ještě další lidé, mnoho jich nebude. Důležité je také to, kolik času redaktor na natočení reportáže dostane. Doslechl jsem se, že když redaktor některých regionálních studií Českého rozhlasu dostane automobil, aby vyrazil do terénu, musí natočit třeba pět příspěvků, aby se cesta vyplatila. Konkrétně mi o tom vyprávěli před lety v Českých Budějovicích, ale mám zprávy, že je podobná situace i jinde. Svědčí to o tom, že kolegové jsou hnáni k maximálním výkonům v minimálním možném čase. A opravdu dobrá, hloubková reportáž, se v takových podmínkách dělat prostě nedá.

Správný reportér, ať už je to reportáž živě vysílána nebo natáčená, také už to tu zaznělo, musí být perfektně připraven. To je jeden z těch, dle mého soudu zásadních nedostatků současných reportáží nebo těch tvarů, jež za reportáž vydáváme. Je to jev dlouhodobý. Příkladem, jak se příprava projeví na výsledném tvaru,

může být reportáž redaktorky Libuše Petrové z operace srdce v pražském IKEMu, vysílaná v polovině devadesátých let na Českém rozhlasu 2 – Praze. Fundovanost reportérky byla tak vysoká, že mohla sama komentovat konání lékařů v operačním poli i všechny návazné děje. Dokázala to s bravurou, které by nepřipravený redaktor nebyl schopen. Na výsledku se to projevílo takovým způsobem, že jste měli pocit přítomnosti v sále, kde je reportérka součástí operačního týmu. Bylo to velmi důvěryhodné, přirozené, zajímavé, prostě strhující.

Příprava reportéra je jistě důležitý předpoklad skvělého výsledku, ale tím nejdůležitějším prvkem je u elektronického média přirozeně technické zázemí.

Rozhlas mívá síť krátkovlnných vysílačů, které přinejmenším byly v každém větším krajském městě. Z terénu se tak mohlo vysílat přímo ve skvělé zvukové kvalitě díky přenosovým vozům s krátkovlnnou vysílačkou. Dnes patří tyto kmitočty armádě a poslední relikv tak zůstal pouze v okolí Prahy. Pokrytí hlavního města není zcela ideální a na jeho hranicích zcela závisí na aktuální atmosférické situaci. Proto pokud se něco aktuálního děje za hranicemi Prahy, už to pokrýváme mobilními telefony, pak samozřejmě nemůžeme mluvit o nějaké zvukově bohaté reportáži. Česká televize má pro tento účel přenosové vozy se satelitní technologií, umožňující vysílat z kteréhokoliv místa republiky bez závislosti na stacionárních linkách a zřejmě je systém využitelný i na celém území Evropské unie.

Nový krátkovlnný vůz Českého rozhlasu je už vybaven počítačem a jistě má řadu vylepšení, kromě VKV sítě, která ho poutá ku Praze stejně, jako vozy předcházející, má ještě mobilní vysílač na bázi GSM sítě. Tedy klasický mobilní telefon, přes který se lze do vysílání propojit. Je to snad o něco kvalitnější, než pouhý mobilní telefon, jistě i velmi levné, ale zvukově opět ne zcela rovnocenné.

Další aspekt: neexistence reportérských týmů. Byl tu zmíněn Petr Voldán, který se vždy s radostí vyjadřoval o tom, jak fungovalo jejich reportérské oddělení. Byli tam, tuším, tři kolegové, kteří si dávali zpětnou vazbu k tomu, co se jim povedlo nebo nepovedlo. Dnešní kolegové, věnující se tomuto žánru, bývají povětšinou solitéry. Sami si příspěvek natočí, sami si jej sestříhají a sami by si měli dávat zpětnou vazbu? Jejich šéfové jim to většinou nedají a pak, pochopitelně, jejich profesní růst odpovídá tomuto způsobu komunikace. Petr Voldán mi vyprávěl, že se před každým vysíláním hecovali do maximálního výkonu zajímavou hrou. Vylosovali z klobouku nějaké slovo, které příslušný reportér, který měl vysílat, musel v reportáži použít. Všichni potom sledovali, zda slovo použil a jak nenápadně se mu je podařilo do vysílání zakomponovat.

Pak chci mluvit také o tom, jak je v reportáži důležitý střih. Dá se jím výslednému tvaru hodně pomoci, ale stejně tak mnoho zkazit; zvláště tehdy, odstraní-li redaktor pasáže, které jaksí hrají (může to být i ticho) a nechá tam jen mluvené slovo, které by mělo komentovat událost. Může se pak stát to, co letos v červnu v Zápisníku domácích zpravodajů na Radiožurnálu. Redaktor se vydal na recesistický závod, kde lidé s běžkami na nohou zdolávali místo sněhu asfaltový či betonový povrch. Rozhovory vedl redaktor se soutěžícími, kteří poběží, kteří už běželi, s přihlížejícími, s prodávacem stánku s občerstvením... jaksí ho nenapadlo ko-

mentovat, co se děje přímo na trati, anebo to vystříhl. Výsledkem byl příspěvek, který se sice tematicky týkal nějakého závodu, ale jako posluchač jsem jej vůbec nezažil. Bylo to o něm bez něj. Když jsem si pak zjišťoval stopáž příspěvku, zjistil jsem, že ta věc měla asi dvě minuty. Jenomže smysluplná reportáž potřebuje nejen onen čas na přípravu, ale také na odvysílání. Když budu chtít ve třech minutách pracovat i s tichem jako atmosférotvorným prvkem, už mi pak nezbude čas na informace. Neustálé zkracování cílové stopáže nutí reportéra k tomu, aby reportáže měly formu vtípu. Vtipu nikoliv v tom smyslu směšnosti, ale proto, že vtip je útvar, který nepřipouští jakékoliv plevelné slovo. A my z těch reportáží nebo z té skutečnosti vytváříme vtípy, a to, co je zbytečné, to co vytváří tu zajímavou barevnou škálu života, musíme oklestit, abychom se dostali na požadované stopáže, čímž v podstatě znásilňujeme skutečnost, a pak samozřejmě reportáž může být hezká, ale nebude věrná.

Poslední téma, které tu chci zmínit: atraktivnost tématu. Vybírejte pro reportáže zajímavý úhel pohledu. Provokujte jimi, nacházejte nové cesty. Okřídleně se říká, že vše už tu bylo. To je pravda jen z části. Invenční přístup k jakkoliv banálnímu tématu se vyplatí. Paralelou nám budiž fotografové. Nezáleží na tom, jaký objekt fotografujeme, ale jak se na něj umíme dívat, jak ovládáme proces zobrazení, který spočívá na ryze technických schopnostech, získaných praxí a učením. Že úhel pohledu hraje pro reportéra opravdu zásadní roli, už vědí reportéři, kteří před lety stáli na pardubickém závoděšti a přímým přenosem komentovali Velkou pardubickou steepelchase. Pro větší názornost jsem ten úhel pohledu nůzkami oprostil od balastu dalších informací.

Jakub Železný: Koně nám už přešly přes Irskou lavici a zmizely nám za lesíkem, takže samozřejmě nevíme úplně přesně, jaké je teď pořadí... Václave, jestli máš nějaké lepší informace...

Václav Jindřich: Bohužel z našeho stanoviště také mnoho není vidět... takže dva, čtyři, šest, no těžko skutečně na tu dálku spočítat kolik koňů nám pokračuje v závodě. A tam se už blíží závodníci k Jiřímu Hroníkovi. Víím, že v čele je Gareth s číslem 17...

Jiří Hroník: Ano, Gareth je na prvním místě, za ním... takže už v této chvíli je z... tak trochu ztrácím z dohledu, takže... předávám slovo...

Václav Jindřich: Teď se nám závodní pole dostává opět za lesík, kam bohužel lidské oko nedohlédne. Teď by... mohl mít slovo Jakub Železný.

Jakub Železný: Jestli jsem dobře viděl, tak tam... tak tam opravdu Gareth šel stále jako první, ale teď opět koně zmizely...

Václav Jindřich: Ano, hhhh... čtveřice je na čele. Teď se nám bohužel zase celé závodní pole schovalo za lesík. Tam by skutečně zase mohl vidět Jakub Železný...

Jakub Železný: Já nevím, jestli je teď dobře slyšet, přiznám se, že stojím už trochu jinde. Teď přesně nevidím, ale bylo to... to pořadí bylo ještě před chvílí takové, jaké jsi říkal, ale já mám ale jinou informaci: opravdu vám mohu potvrdit, že koně nám teď pokračují v závodě... stále se zdá... tak teď opravdu z mého pohledu nemohu vidět, možná by mohl vidět Jiří Hroník lépe, jestli se nemýlím.

Jiří Hroník: Ne, já koně mám také velice daleko od sebe, takže nedohlédnu, přiznám se, kdo je v čele startovního pole.

Václav Jindřich: Stále nám závodníci jsou schováni za lesík, je to všechno pohromadě, až teď se blíží zpoza lesíku. Tam je Jakub Železný.

Jakub Železný: Problémy tam má... ale zdá se, že spadl... zdá se, že ostatní koně... tak zdá se, že jediný... ne, tak

dva... jestli dobře vidím... zdá se, že ano... A zdá se, že nám tady spadlo několik koňů, ale nebude to tolik...

Václav Jindřich: Kdo zvítězí ve 107. ročníku Velké Pardubické, tak to skutečně v tuto chvíli vám nepovím... možná, že Jakub Železný viděl...

Jakub Železný: Samozřejmě to ještě teď nemůžeme... nemůžeme vědět, ale jedno je jisté, jedno je jisté, uvidíme.

Mgr. Libor Soukup

Reportáž v praxi regionální stanice ČRo

Ve svém příspěvku k tematice reportáže budu vycházet z praxe vytváření a vysílání reportáže v regionálním rozhlasovém studiu. Vzhledem k velké variabilitě postupů, tvůrců a situací jsem si vytkl cíl obhájit potřebnost rozhlasové reportáže i v dnešní spíše vizuální než auditivní době a potvrdit, že reportáži se žije lépe tam, kde existuje tradice práce s reportážními metodami a postupy. Mé úvahy budou doplněny zvukovými ukázkami z reportáží, které se vysílaly v ČRo ČB a jsou uloženy v archivu této stanice.

Ukázka č. 1

Reportáž z výlovu rybníka (čas: 1:10)

Z: Stojím na hrázi...

K: ...už to začíná.

Autorem ukázky byl Otakar Bílek, bývalý režisér ČRo, nyní externí spolupracovník, šlo o reportáž z hráze rybníka Dolejší z roku 1991, která byla součástí složitějšího komponovaného pořadu o rybářích a jejich každoročním podzimním rituálu. Z ukázky byla patrná atmosféra, která v době natáčení na hrázi rybníka panovala. Autenticita snímku, to je jeden z nejdůležitějších rysů reportáže. Je to „to něco“, čím může zvukové médium konkurovat médiu zvukově-obrazovému. Ona zvuková věrohodnost, nepodložená obrazem, vyvolává představy, představy probouzí lidskou fantazii a zájem o věc. Zájem o věc by logicky mohl vyvolávat zájem o zprostředkovatele onoho zvuku, tedy v našem případě o rozhlas a jeho program. Záměrně jsem to takto trochu zjednodušil. Pravdou ale je, že možnost co nejvěrohodněji a rychle přinést svědectví určité reálné situace, to je rozhlasové rodinné stříbro, jehož hodnota ve světě plném zmatků, nejistot a virtualit neklesá. Mít v redakci zručného reportéra (rozuměj tím vzdělaného, nápaditého, pohotového, citlivého, zapáleného, atd.), to je svým způsobem záruka zvýšeného posluchačského zájmu o rozhlasový program.

Rozhlas je dnes složitá a velká instituce, která plní řadu úkolů, z nichž mnohé se samotným vysíláním zdánlivě a nebo vůbec nesouvisí. Dobrý redaktor-reportér ale tento personální rozhlasový propletenec o půl těla přesahuje, neboť je jedním z těch, co vytvářejí samotné důvody k poslechu stanice. Je nutné, aby stanice měly dobré reportéry, je nutné, aby si je cílevědomě vychovávaly a vytvářely podmínky pro jejich práci.

Osoba reportéra je tedy první stěžejní podmínkou pro existenci reportáže. Může být někde kolem nás pár talentů, kteří dostali do vínku schopnost bez dlouhé přípravy uchopit správné téma, udržet zvědavost a napětí

posluchače, uhlídat celkovou dramaturgii včetně využití dalších respondentů a v závěru vypointovat reportážnou situaci. To jsou ale spíše výjimky. Určité předpoklady jsou pochopitelně podmínkou, ale z vlastní zkušenosti vím, jak důležitý je vzor. A nejlépe nejen slyšený, ale i viděný.

Ukázka č. 2

Reportáž z hledání českého pramene řeky Lužnice

(čas: 2:00)

Z: Ruch+Neda!o nám to...

K: ...rybníkem. Mám smutnou zkušenost (fade out)

Ukázka byla ze seriálu, ve kterém jsme společně s kolegou Jaroslavem Klímou pátrali po pramenech jihočeských řek. Vzpomínám si, jak pečlivě byly přípravy před samotným badáním v terénu. Kopírovaly a zvětšovaly se mapy, věci se konzultovaly s odborníky, kteří pak v reportážních rozhovorech v pořadu také vystupovali, sháněla se různá povolení. Směřuji zde k tomu, že zdařilá reportáž bývá často časově náročná. A právě čas věnovaný přípravě je jednou z těch nutných podmínek pro existenci profesionální rozhlasové reportáže. Možná namítnete, že to, co tvrdím, je v rozporu s požadavkem na pohotovost a rychlost, kterou v určitých případech po reportérovi požadujeme. Je však otázkou, zda bude v nějaké mezní situaci schopen podat maximálně věrohodné, hlavou i patou opatřené svědectví redaktor, který „chrlí“ do stále hladového vysílání jednoduché skládačky z monologů a o práci s použitím metod reportáže nikdy neslyšel. Vedle času na práci si reportáž tedy také žádá vysílací prostor, je potřeba trvat na produkci reportáží, je potřeba říci: „Ano, tento rozhlas, tato stanice chce nabízet posluchačům zdařilé reportáže.“ Důvody, proč by je měl Český rozhlas napříč stanicemi vysílat, zde již zazněly. A vzhledem k tomu, jak široké může být uplatnění reportážních postupů ve vysílání, považuji naplnění této podmínky v rámci ČRo za samozřejmé.

Ukázka č. 3

Povodně 2002 v obci Brloh na Českokubějovicku

(čas: 1:47)

Z: Ruch+Tadykle vidíte...

K: ...něco dalšího zase.

Příspěvek prezentoval reportáž, která vznikala spontánně. Reportér se seznamoval se situací ve chvíli, kdy svědectví zároveň zaznamenával pro vysílání. Z ukázky bylo zřejmé, že se nejednalo o úplně klidné natáčení, obec byla pod vodou a situace byla tedy spí-

še kalamitní. V této souvislosti se pozastavme také nad zvukovou stránkou reportáže. To je totiž další důležitá podmínka, která podstatně ovlivňuje výsledné vyznění reportáže. Ukázka byla nahrávána starším mikrofonem Sennheiser MD 21 N. Tyto přístroje se vyráběly už v 70. letech minulého století, ve studiu v ČB jich máme několik a je o ně velký zájem. Jen pro zajímavost, i dnes tato firma vyrábí ekvivalent tohoto šikovného mikrofonu, má téměř stejné označení – MD 21 U – a výrobce se, kromě nezbytných technických údajů, zmiňuje o tom, že je výhodný pro práci reportérů pro své robustní celokovové tělo, výjimečně nízkou citlivost na dotek rukou, pohyb kabelu a hluk větru, vyrovnává se dobře s agresivními retnicemi a velmi dobře snímá vedle hlasů reportéra a respondentů i okolní prostředí. Tedy ideální nástroj pro tvorbu věrohodné reportáže. Navíc vyzkoušený a prověřený časem. Všechny exempláře pořizované do rozhlasu, respektive ty, které jsou v ČRo ČB dodnes perfektně fungují – a jak už jsem uvedl, zájemců je více než mikrofonů. Jeho současná cena se ale blíží k 10 000 Kč/ks. Rozhlas nakupuje pro své reportéry přístroje AKG D 3 700 v ceně kolem 3 000 Kč/ks. Redakce je má také prověřené a vyzkoušené, kvalita a komfort práce jsou řádově horší – úměrné pořizovacím nákladům. Nicméně kvalitních reportážních mikrofonů je na trhu jistě mnoho, zmíněný Sennheiser byl jen jedním příkladem za všechny a dokladem tvrzení, že kvalita reportáže je kromě výběru tématu a přístupu samotného reportéra také závislá na kvalitě záznamu zvuků.

Z mikrofonu vede ve většině případů kabel do nějakého rekorderu – „minidiscu“, „datky“ nebo do v poslední době užívaných přístrojů, které zaznamenávají signál přímo na harddisk. Tento postup předpokládá pozdější editaci, většinou tedy zpracování v počítači po návratu z reportážní cesty. V ČRo ČB jsme se hned v počátcích užívání softwarových editorů vydali cestou nákladnější, pro práci redaktora ale jednoznačně komfortnější, v podobě programu WaveLab firmy Steinberg. Celorozhlasově užívaný program SoudForge firmy Sony byl tehdy z mnoha důvodů nevýhodný pro práci, výhodou byla bezesporu jen pořizovací cena. Dnes jsou už rozdíly menší, přeci však trvají. Bohužel, včetně těch finančních. Přesto však naši redaktoři, kteří byli z důvodu výměny počítače a tedy i operačního systému nuceni přejít na SoudForge, i po půlroce každodenní práce vzpomínají na uživatelské výhody programu od

Steinberga. Co k tomu dodat. Snad, že více někdy znamená více.

Jinou cestou je „live“ reportáž, která je – ke škodě rádia – spíše nahrazována střízlivějším žánrem – zprávou. Co k tomu redaktory vede a nebo spíše svádí? Zůstaneme-li u techniky, tak to mohou být právě omezené možnosti, které nabízí ten nejběžnější, nejjednodušší a nejdostupnější technický prostředek – mobilní telefon. Stěží s jeho pomocí obohatíte reportáž o zvuky, které situaci přirozeně dokreslují, a jen komplikovaně připojíte třeba „živé“ svědectví ostatních účastníků události. Je zřejmé, že reportáž klade vyšší nároky na tvůrce a nepožaduje-li zadavatel přímo vytvoření reportáže, je na autorovi, jakou metodu zvolí. Jak často slyšíme, zvolena je cesta „menšího odporu“. Navíc se dá říci, že v praxi regionálních stanic neexistuje v současné době paradoxně žádný jiný jednoduchý technický postup jak rychle pořádit reportáž, reportážní rozhovor, ale vlastně i zprávu v reálném čase (tzv. živák), než s pomocí mobilního telefonu. Mám teď na mysli takový postup, který nezaměstná tým dalších spoluproducentů a pomocníků a který není nepřiměřeně nákladný. Technické limity však s rozvojem této oblasti postupně ubývají, řešení je spíše otázkou času. Vše ostatní je už onen známý, nevyzpytatelný, ale zároveň nenahraditelný lidský faktor, který ale bude vždy u zrodu dobré, průměrné nebo i špatné reportáže stát. A nebylo tomu jinak ani dříve.

Ukázka č. 4

Jak se stavělo Lipno (čas: 1:14)

Z: Ty silně československé Tatry...

K: ...přepínám.

Autorem 50 let staré reportáže ze stavby Lipna byl Zdeněk Pražák, bývalý redaktor a šéfredaktor ČRo ČB. Snímek byl dokladem toho, jakou důležitost pro svou výpovědní hodnotu mají autentické reportážní snímky z archivu. K tomu, aby i dnešní záznamy mohly být po letech takto přínosné a aby i po dnešní generaci reportérů zůstaly rozhlasu autentické archivní reportážní záznamy, jsou potřeba dobří reportéři, kteří navazují na rozhlasovou tradici v práci s reportáží, otevřený vysílací prostor a kvalitní technické podmínky. Pro jednotlivé redakční úseky by vytváření příznivého prostředí pro tvorbu reportáží na rozhlasových stanicích mělo být samozřejmostí.

PhDr. Václav Moravec

Rozhlasové zpravodajství a reportáž

„V živém vysílání má rozhlas (a samozřejmě i televize, která této možnosti využívá víc) jednu ze svých nejúčinnějších možností. Posлуhač je tu účastníkem události, jež se právě děje, události, jejíž další průběh nezná ani on ani reportér...“

J. Branžovský, 1965

Reportáž jako jeden z žánrových prvků rozhlasového zpravodajství a publicistiky prošla v uplynulých desetiletích mnoha proměnami, což se odrazilo nejen v pokusech o její definici, ale i v četnosti jejího výskytu ve vysílání. Historici, kteří se zabývají dějinami rozhlasu, označují některá údobí za „zlatou éru reportáže“. Vzpomeňme v té souvislosti například na první desetiletí pravdivého rozhlasového vysílání v Československu a na

jména jako Josef Laufer, Miloslav Disman, Dalibor Chalupa, Franta Kocourek či F. K. Zeman.

Ač publikace věnující se teoriím novinářských žánrů obsahují různé definice rozhlasové reportáže, najdeme v nich jednotlivé prvky: *Základním rysem reportáže je vtáhnout posluchače do děje, vzbudit jeho zvědavost a zájem pomocí pozorování nějaké epizody či charakteristického detailu. Umění reportáže spočívá*

vá v tom, nechat publikum účastnit se dění a zprostředkovat mu informace a dojmy. Reportér reportuje, chcete-li podává obraz, v ideálním případě musí být precizním pozorovatelem a zprostředkovatelem. (Ruß-Mohl 2003: 68–70)

Technologické možnosti a omezení a rozhlasová reportáž

Sociolog médií Brian McNair se v jedné z kapitol své knihy *Sociologie žurnalistiky* zabývá společenskými determinanty žurnalistických médií v současné kapitalistické společnosti, např. ve Spojených státech amerických a Velké Británii, v autoritářských společnostech pravice i levicově orientovaných, v nových demokraciích post-sovětského bloku a v rozvojovém (neboli třetím) světě. Jedním z pěti faktorů, které mají vliv na obsah a formu žurnalistické produkce médií, jsou podle něj technologické možnosti a omezení. (McNair 2004: 20) Klaus Bruhn-Jensen v publikaci *Making sense of the news* píše o společenských faktorech, které se ve zpravodajských organizacích projevují ve formě ekonomických, byrokratických a normativních tlaků, které formují novinářskou práci. (Bruhn-Jensen 1986: 49) *Není zřejmě pochyb o tom, že technologické možnosti a omezení mají zásadní vliv na výskyt jednotlivých žánrů v novinářské produkci.* Ostatně rozhlasový teoretik a publicista Josef Branžovský ve svých *Poznámkách k rozhlasovosti a rozhlasové specifice, především v oblasti publicistiky* již v roce 1965 napsal: „Éra magnetofonu, jež otevřela zlatý důl montáže, znamenala na druhé straně zmrtnění rozhlasu tím, že podstatně snížila množství přímého vysílání, přenosů, reportáží... Prožívat událost, jež se děje právě teď, být při tom, to aktivizuje jak reportujícího, tak vnímajícího. Proto je nepochopitelné, že rozhlas stále ještě této své nejsuggestivnější specifiky tak málo využívá. A tam, kde ji využívá, pracuje spíše s aranžmá než s bezprostředním reportérským výkonem. Reportáž (v pravém slova toho smyslu, ne točený či živě vysíláný rozhovor) je dnes nejzaostalejším úsekem rozhlasové práce, a co horšího, nikdo nevolá SOS...“ (Branžovský 1965)

Při pohledu na současné rozhlasové vysílání v České republice je zřejmé, že poslední výše citovaná věta Branžovského úvahy zůstává nadále platná. Reportáž patří i v současnosti mezi nejzaostalejší úseky rozhlasové práce, přičemž je to paradoxně právě tento žánr, který nejlépe využívá hlavní přednosti a charakteristiky rozhlasu jako média – zvukovost, rozhlasovost či aktuálnost. Především ve sportovním zpravodajství a publicistice Českého rozhlasu se autentická reportáž vyskytuje nejčastěji. V ostatních částech rozhlasové žurnalistiky je její uplatnění ojedinělé. Výjimkou však zůstávají mimořádné události, kdy se reportáž (či alespoň pokusy o ni) stane jednou z hlavních metod práce v rozhlasovém zpravodajství. Vzpomeňme v té souvislosti například na povodňové zpravodajství Českého rozhlasu v letech 1997 a 2002 či referování o pouličních protestech a střetech při zasedání Mezinárodního měnového fondu a Světové banky v Praze v září 2000.

Rozhlasové vysílání v západní Evropě prochází v posledním desetiletí zásadní technologickou proměnou, pro niž se vžil termín *digitalizace*. Rozvoj nových informačních a komunikačních technologií označovaný právě tímto pojmem znamená v konečném důsledku rozšíření počtu rozhlasových (i televizních) stanic. Z hlediska obsahu je jedním z výsledků digitalizace možnost

přesnějšího zaměření nových rozhlasových okruhů na specifickou skupinu publika, což z pohledu rozhlasové žurnalistiky znamená vznik nových zpravodajských či zpravodajsko-publicistických stanic.

Například BBC, vysílatel veřejné služby ve Velké Británii, který v současnosti disponuje deseti rozhlasovými okruhy, zaměřil dva z nich výhradně na zpravodajství. Jde o stanice *BBC Radio Five Live* jako univerzální zpravodajský okruh a *BBC Radio Five Live Sports Extra* jako okruh zaměřený výhradně na sportovní zpravodajství a publicistiku. Digitalizace televizního vysílání umožnila – krom jiných – i vznik dvou nových stanic *BBC News 24* jako univerzálního zpravodajského kanálu a *BBC Parliament* jako kanálu přenosů z britského parlamentu a politických debat. *Rozšiřování počtu zpravodajských rozhlasových a televizních stanic jako jeden z hlavních výsledků procesu digitalizace nejenže posiluje trend zpráv v reálném čase, kdy se časová součinnost shromažďování a šíření zpráv staly samozřejmostí, (srovnej McNair 2004: 128), ale umožňuje některým žánrům rozhlasové a televizní tvorby, aby nabýly opět zásadnějšího významu. Není pochyb o tom, že žánrové formy rozhlasové reportáže jsou na jednom z předních míst, ne-li na prvním místě.*

Reportáž jako součást žánrové pestrosti

Po vzniku nových zpravodajských rozhlasových a televizních stanic v západní Evropě či Spojených státech amerických můžeme pozorovat návrat mnoha žánrů či jejich forem, které jsou dostatečně definovány a popsány v teoretické literatuře zabývající se mediálními obsahy a žurnalistikou a které se v českém rozhlasovém vysílání uplatňují jen zřídka. Krom reportáže a jejích jednotlivých žánrových forem je to například zpravodajský přenos, dispečink či tečka za zprávami.

Výzkum publika (především však televizního, který je v mnoha ohledech pokročilejší) nabízí jednu možnou interpretaci: *Krom obsahové pestrosti vysílání je pro udržení pozornosti posluchače či diváka nezbytná pestrost žánrová.* Zpravodajské rozhlasové stanice v Evropě (BBC Five Live, France Info či B5 aktuell) střídají ve svém vysílání nejen zpravodajské montáže, ale i různé žánrové formy reportáže, zpravodajské přenosy či rozhlasové dispečinky. Nezbytnými předpoklady jsou však: 1) jasně definovaný formát rozhlasové stanice (u vysílatelů veřejné služby i komplementarita jednotlivých okruhů, nikoliv jejich formátové překryvy, které můžeme pozorovat v ČR), (srovnej Radio Today 2005), 2) dostatečné personální zajištění zpravodajských stanic a 3) vzdělávání novinářů a jejich kariérní růst. Výše zmíněné podmínky a jejich značná absence v rozhlasové části české mediální krajiny mohou být vysvětlením pro to, že i po rozšíření počtu okruhů Českého rozhlasu nedošlo k významnějšímu obohacení žánrové pestrosti ve vysílání.

Závěrem...

Digitalizace vysílání (potažmo vznik nových rozhlasových a televizních stanic, v našem případě stanic zpravodajských) je příležitostí pro návrat některých, dnes zanedbávaných žánrů – v čele s reportáží – do rozhlasového vysílání. Domnívám se však, že na tuto šanci stále ještě nejsme připraveni, a první pokusy se vznikem nových digitálních zpravodajských televizních a rozhlasových stanic v ČR tuto moji obavu potvrzují.

Použité prameny a literatura:

BBC Annual Report and Accounts 2004/2005

Branžovský, J. (1965): Poznámky k rozhlasovosti a rozhlasové specifice, především v oblasti publicistiky. In: Studie a úvahy č. 4/1965 Praha: Studijní oddělení ČsRo

Bruhn-Jensen, K. (1986): Making sense of the news. Aarhus: Aarhus University Press

McNair, B. (2004): Sociologie žurnalistiky. Praha: Portál Radio Today. Edition 2005. Washington: Arbitron

RuB-Mohl, S. (2003): Journalismus. Frankfurt am Main: F. A. Z.-Institut

Doc. PhDr. Jaroslav Bartošek, CSc.

Tematická a lexikální výstavba přímé rozhlasové sportovní reportáže

0. Předmluva

Článek představuje zhuštěný výsledek podrobnějšího a komplexního studia přímé (živé) rozhlasové sportovní reportáže z ledního hokeje a kopané za 70 let její existence.¹⁾ (První přímou reportáž vysílal 3. října 1926 Josef Laufer, a to z utkání v kopané Slávia Praha – Hungaria Budapešť. Týž redaktor 19. ledna 1931 tlumočil rozhlasem i přímý přenos z hokejového utkání mezi LTC Praha a Univerzitou Manitoba.)

Tematickou a lexikální výstavbu zkoumáme na pěti půlhodinových souvislých reportážních textech. Kopanou představuje líčení finálového utkání o titul mistra světa mezi Itálií a Československem z roku 1934 (Josef Laufer), reportáž z mezistátního utkání Československo – Irsko v Dublinu v roce 1967 (Oldřich Červinka) a reportáž ze semifinále Poháru mistrů evropských zemí 1967 mezi Celticem Glasgow a Duklou Praha (Karel Malina). Lední hokej zastupuje reportáž z přípravného utkání se Švédskem (Vladimír Vácha) v roce 1967. Tyto texty byly zpracovány ve výpočetním středisku UP Olomouc a tvoří korpus pro kvantitativní hodnocení. Pro konfrontaci jsou užity také výsledky zkoumání představitelů třetí generace rozhlasových sportovních reportérů Aleše Procházky – záznamy hokejové ligy (CHZ Litvínov – Dukla Trenčín) a utkání mezi Československem a Švýcarskem a mezi Československem a SRN na mistrovství světa ve Finsku v roce 1991.

V práci užíváme těchto zkratk: L – Laufer, Č – Červinka, M – Malina, P – Procházka, V – Vácha, PRSR – přímá rozhlasová sportovní reportáž.

1. Tematická výstavba

Lexikální jednotky PRSR se vztahují podle největších tematických okruhů ke hře, k hráčům a ostatním subjektům reportáže, k místu, k hodnocení hry a k aktualizacím.

1.1 Hra (objekt reportáže) je signalizována obecnými označeními, herními prvky, herní činností, označeními pro náčiní a výstroj a pro prostor a čas.

Obecná označení: zápas, utkání, střetnutí, souboj, soutěž, mistrovství, semifinále, přátelský, prvoligový, odvetný;

Herní prvky: aut, backhand, bodyček, faul, hlavička, hra, malá domů, postavení mimo hru, kop (přímý, nepřímý, trestný), přerušení, přesilovka, přestupek, rána, vhazování, výkop, zahájení, zeď;

Herní činnost: atakovat, asistovat, běžet, bránit, centrovat, doklepnout, kroužit, najíždět, obtěžovat, ob-

sadit, oklamat, přihrát, střilet, brejk, fočeking, finta, pád, pokus, polorána, nápor, protiútok, útok, únik, výskok, zákrok;

Náčiní a výstroj: betony, brusle, dres, hůl, chrániče, kopačky, kotouč, lapačka, míč, tričko;

Prostor: dopředu, dozadu, křížem, křížovat, levý, nedaleko, odkud (vztažné), pozice, pravý, příčný, vpředu, vlevo, vpravo, vracet (se), vysoko, zpět, zpětný, pásmo, čára, před, z, u nad, do;

Čas: minuta, čtvrt hodina, první, pátý, vteřina, vteřinka, celkem, začátek, zahájit, polovina, třetina, konec, koncovka, chvilíčka, pokračovat, okamžitě, znovu, opět, teď už, již, ještě.

1.2 Subjekty reportáže jsou nejčastěji reprezentovány označením pro hráče a vedoucí, rozhodčí, diváky, reportéry a posluchače.

Hráči a vedoucí jsou označováni osobními jmény (Puč, Nedomanský, Johnstone, Huck, Pitner, Golonka, Masopust, František, Franta, Ivan, Jaroslav, Láďa, Olda, Pišta, Čaloun, Švehla, Lang, Toupal); častá jsou též zájmená označení (my, naši, on, ten), souhrnné názvy (Italové, Skotové, Kanadáné, Kanada, Dukla, Celtic, Litvínov, formace, sestava, chlapci, hokejisté, fotbalisté, reprezentanti, soupeř, družstvo, mužstvo, tým – (P), útok, obrana, řada). Četná jsou též označení podle funkcí (brankář, obránce, zadák, útočník, křídlo, spojka, stoper, střelec, trenér, kouč, masér, lékař, pořadatel). Řada lexikálních jednotek označuje také části těla hráčů: hlava, holeň, kolénko (L), koleno, loket, levačka, noha, obličej, pata, pravačka, pravička, proporce, prst, ruka, špička, tělo, temeno.

Rozhodčí: mávat, napomínat, nařídit, odpískat, uklidňovat, signalizovat, vyloučit, pomezní, postranní, čárový.

Diváci: jásat, pískat, potlesk, vířící kotel, nadšení, zklamání, neinformovaný, obecnstvo (L), povzbuzovat, protestovat, publikum, reptat, rozehřát se, vzrušení, spokojen.

Reportéři a posluchači: poznamenat si, přát si, přechválit, držet palce, předat slovo.

1.3 Místo reportáže je definováno prostorovým členěním a zařízením.

Prostorové členění reprezentují pojmenování jako čára (postranní, střední, púlicí, červená, modrá), pásmo (obrné, útočné), území, plocha, pole, hranice, strana, pokutový, pomezní, malý (čtverec, vápno).

Zařízení sportoviště označují lexikální jednotky typu hala, hřiště, stadion, hlediště, kluziště, branka, břevno,